

ПРАВА ТА СВОБОДИ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ
ГРОМАДЯНСТВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РЕСПУБЛІКИ
БІЛОРУСЬ

Голюк А. В.

студентка 3-го курсу юридичного факультету

Крисюк Ю. П.

*к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії
держави і права юридичного факультету*

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Законодавство зарубіжних країн, зокрема Республіки Білорусь, у сфері регулювання прав та свобод іноземців та осіб без громадянства протягом останніх років поступово уніфікується, що зумовлено численними міграційними процесами, однак деякі колізії й досі існують, тому вбачається необхідність аналізу

чинного законодавства та наукової літератури, що стосується цієї проблематики з формальної точки зору.

Питання правового становища іноземних громадян і осіб без громадянства в Республіці Білорусь розглядалися в роботах білоруських дослідників та науковців Н. В. Валюшко, Г. А. Василевича, Л. А. Васильєвої, В. Г. Тихіні та інших.

Відповідно до ст. 11 Конституції «іноземні громадяни та особи без громадянства на території Білорусі користуються правами і свободами і виконують обов'язки нарівні з громадянами Республіки Білорусь, якщо інше не визначено Конституцією, законами і міжнародними договорами»[1]. Безперечно обсяг їх правового забезпечення обумовлений політичним режимом і досконалістю правової системи держави. Так, наприклад, обсяг суб'єктивних прав і свобод іноземців та осіб без громадянства залежить від їх належності до однієї з трьох категорій осіб: ті, що тимчасово перебувають на території Республіки Білорусь, ті, що тимчасово проживають і ті, що постійно проживають на її території, серед яких найбільш повним правовим статусом володіють останні.

Таким чином Конституція Республіки Білорусь закріплює різний обсяг прав, свобод і обов'язків громадян Республіки Білорусь та іноземних громадян, а також осіб без громадянства. Іноземці та особи без громадянства мають усю повноту особистих прав, реалізуючи право на життя, свободу, недоторканність і гідність особистості, право на особисте життя, право на недоторканність житла та ін. Проте вони не є носіями політичних прав, тобто не можуть обирати і бути обраними, не мають права брати участь в референдумах, бути членом політичних партій і займати посади в державному апараті [2, ст. ст. 9, 19, 20]. Це зумовлено тим, що політичні права проголошують і визначають забезпечені законом можливості громадян брати участь у всіх формах здійснення народовладдя, в управлінні державними справами і дозволяють активно брати участь в суспільно-політичному житті. Однак громадяни Російської Федерації, які постійно проживають в Республіці

Білорусь, відповідно до ст. 58 Виборчого кодексу, мають активне виборче право для виборів депутатів місцевих Рад депутатів.

Деякі науковці дотримуються позиції, відповідно до якої право голосу повинно надаватися також іноземним громадянам, які прибули з країн Співдружності Незалежних Держав і держав Балтії, оскільки це дозволить більш ефективно вирішувати проблеми, що виникли на місцевому рівні [3, с. 231].

Соціально-економічними та соціально-культурними правами вони користуються у визначених чинним законодавством межах. Закон встановлює можливість обмеження прав і свобод іноземців:

1) у випадках, передбачених законодавчими актами Республіки Білорусь, в інтересах національної безпеки, громадського порядку, захисту моральності, здоров'я населення, прав і свобод громадян Республіки Білорусь та інших осіб [2, ст. 18];

2) у разі, якщо інша держава обмежує або порушує загальновизнані норми правового статусу іноземців відносно громадян Республіки Білорусь, у Білорусі можуть бути встановлені відповідні обмеження щодо прав і свобод громадян (підданих) цієї держави [2, ст. 4].

Враховуючи формальний стан справ, загальний підхід білоруського законодавця у визначенні правового статусу іноземця та особи без громадянства відповідає загальнопоширеній світовій практиці, згідно з якою іноземець прирівнюється в правах до громадян держави, проте не володіє правом участі в управлінні справами держави, а також обмежений в ряді соціально-економічних прав [4, с. 151].

Слід відзначити право іноземців та осіб без громадянства користуватися всіма засобами правового захисту прав і свобод особи, передбаченими законодавством Білорусі, нарівні з громадянами. Цей важливий принцип підтверджується конституційними нормами про можливість кожного використовувати судову, адміністративно-правову та міжнародну форму захисту порушених прав, а також право на юридичну допомогу. Зокрема, відповідно до Закону Республіки Білорусь «Про звернення

громадян та юридичних осіб», за загальним правилом, іноземці та особи без громадянства нарівні з громадянами мають право на звернення до організації шляхом подання письмових, електронних або усних звернень, а до індивідуальних підприємців – шляхом внесення зауважень і (або) пропозицій в Книгу зауважень і пропозицій.

Окрім загальних прав і свобод іноземців та осіб без громадянства, що є суміжними з правами громадян Республіки, існують також специфічні. Вони притаманні тільки іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Республіці Білорусь. До них відносяться: право притулку; право на вступ в білоруське громадянство; право дипломатичних і консульських представників іноземних держав на володіння певними привілеями та імунітетами, а також особливе регулювання порядку в'їзду, виїзду і транзитного проїзду іноземців та осіб без громадянства територією Республіки Білорусь.

Прийнятий в 2008 р. Закон «Про надання іноземним громадянам та особам без громадянства статусу біженця, додаткового та тимчасового захисту в Республіці Білорусь» систематизує чинні форми захисту іноземних громадян та осіб без громадянства, які потребують міжнародного захисту, і передбачає введення в національну систему притулку як додаткової форми захисту. Новий механізм додаткового захисту дозволяє утримати баланс між захистом прав людини та інтересами держави і здійснювати захист іноземців, які можуть не підпадати під вимоги Конвенції 1951 року про статус біженців та Протоколу 1967 року, що стосується статусу біженця, якщо вони рятуються від небезпек збройних конфліктів або систематичного порушення прав людини, або існують цілком обґрунтовані побоювання зіткнутися із загрозою смертної кари, тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання [5, с. 158].

Законодавство, що встановлює права та свободи іноземців та осіб без громадянства в Республіці Білорусь постійно вдосконалюється. Зокрема, у 2019 році в Закон було внесено

зміни щодо пріоритету норм міжнародного права у питаннях, що стосуються цієї категорії осіб [2, ст. 3-1], що надало їм ще більше можливостей у реалізації належних прав і свобод. Чинності ж ці положення набули 1 липня 2020 року. Тобто законодавство поступово трансформується й розширюється з урахуванням процесів, що відбуваються на шляху демократизації суспільства.

Таким чином, іноземці та особи без громадянства у Республіці Білорусь наділені досить широким спектром прав та свобод. Окрім того, їм належать необхідні правові засоби захисту для їх забезпечення. Законодавство країни щодо регулювання цих питань не є досконалим, однак відображає сучасний стан та передбачає перспективи розвитку даного правового напрямку. Крім того, воно поступово гармонізується із правовими актами, що діють в інших зарубіжних країнах та на міжнародній арені.

Література:

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). – Минск: Амалфея, 2005. – 48 с.

2. О правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь: Закон Респ. Беларусь от 4 янв. 2010 г. № 105-3 [Электронный ресурс] // КонсультантПлюс: Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

3. Валушко Н. В. Основные права, свободы и обязанности иностранцев и лиц без гражданства в Республике Беларусь / Н. В. Валушко // Науч. тр. / Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь. – 2006. – Вып. 8. – С. 225–240.

4. Смирнова Е. С. Проблемы правового статуса иностранцев в условиях глобализации / Е. С. Смирнова. – М., 2003. – 463 с.

5. Права человека: учеб. пособие / С. А. Балашенко [и др.]; научн. ред.: С. А. Балашенко, Е. А. Дейкало. – Минск: Юнипак, 2015. – 200 с.